

Подяки

Ще раз сердечно дякую всім, хто допоміг виплекати цю книжку — від її перших дитячих кроків до гордої ходи на підборах. Дякую Серафіні Кларк, Дженніфер Люїтлен, Брі Бьоркмен і Пітерові Робінсону; моїй фантастичній редакторці Франчесці Ліверсідж; Клер Ворд за її прекрасний дизайн книжки; моїй дивовижній видавниці Луїз Пейдж-Ланд і всім друзям у лондонському «Трансворлді». Велика подяка також Лорі Гранді в Мілані та Дженніфер Брель, Лізі Галлагер і всім із «ГарперКоллінз», що в Нью-Йорку. Дякую також моїй персональній помічниці Енн Райлі; Маркові Річардзу за ведення вебсайту; Кевінові за керування всім іншим; Анушці за еншіладас і «Вбити Білла»; Джулз, злій тітці Анушки, і Крістоферові, Нашій Людині в Лондоні. Особливі подяки Мартінові Маерзу, найкращому представникові, який рятував мою психіку цього Різдва, а також усім відданим представникам, продавцям книжок, бібліотекарям і читачам, завдяки яким мої твори досі є на полицях.

Частина перша

СМЕРТЬ

1

Середа, 31 жовтня
Día de los Muertos¹

Відносно маловідомий факт: упродовж одного лише року близько двадцяти мільйонів листів надходить померлим. Люди — усі ті скорботні вдови й потенційні спадкоємці — забувають припинити розсилання пошти, тож передплати на журнали ніхто не скасовує, дальніх родичів не сповіщає, бібліотечні штрафи не сплачує. Це двадцять мільйонів рекламних проспектів, банківських виписок, кредитних карток, любовних листів, сумнівних розсилок, привітань, пліток і рахунків, які щодня впускають на килимки або паркетні підлоги, буденно просовують крізь балки, запихають до поштових скриньок; вони накопичуються на сходових клітках, лишаються непрочитані на ганках та східцях і ніколи не доходять до свого адресата. Мертвим байдуже. Але байдуже й живим. Живі опікуються лише власними дрібними клопотами, геть не здогадуючись, що зовсім поряд відбувається диво. Мертві оживають.

¹ День мертвих (ісп.). (Тут і далі прим. перекл.)

Щоб оживити мерця, багато не треба. Кілька рахунків, ім'я, поштовий індекс — нічого такого, чого не знайдеш у старому пакеті домашнього сміття, розірваному (мабуть, лисицями) й покинутому на порозі, мов дарунок. Багато можна дізнатися з покинутої пошти: імена, банківські реквізити, паролі, електронні адреси, коди безпеки. Маючи потрібний набір особистих даних, можна відкрити рахунок у банку, винайняти авто, навіть оформити новий паспорт. Мертвим таке вже не потрібне. Як я й казала — дарунок, що лише чекає, доки його підберуть.

Іноді Доля навіть доправляє його особисто, тож завжди слід бути пильною. *Carpe deim*¹, і кожен сам за себе. Ось тому я завжди читаю некрологи. Іноді вдається привласнити особистість ще до того, як відбудеться поховання. І тому, побачивши знак, а під ним — поштову скриньку зі жменею листів, я прийняла дарунок із милостивою усмішкою.

Звісно, це була не моя поштова скринька. Поштові послуги тут кращі, ніж у більшості місць, і листи рідко надходять не за адресою. Ще одна причина, чому я полюблюю Париж. А ще за їжу, вино, театри, крамниці та в прямому сенсі необмежені можливості. Але не за паризькі ціни — накладні витрати тут надзвичайні. До того ж мені вже якийсь час кортіло віднайти себе заново. Майже два місяці я вела безпечну гру, викладаючи в ліцеї 11-го округу, але, зважаючи на нещодавні проблеми на цьому місці, вирішила остаточно піти (забравши з факультету коштів на суму двадцять п'ять тисяч євро, щоб покласти на рахунок, відкритий на ім'я колишньої колеги, й тихо зняти за кілька тижнів) і пошукати житло в оренду.

¹ Живи цим днем (*лат.*).

Спочатку спробувала Лівий берег. Житло там було мені не по кишені, але дівчина з агенції цього не знала. Отож, з англійським акцентом і під іменем Емми Віндзор, із сумочкою «Малберрі», недбало взятою у згин ліктя, і в сукні від «Прада», що ніжно обвивала мої гомілки у шовкових панчохах, я провела приємний ранок, розглядаючи пропозиції.

Попросила показувати мені тільки порожнє житло. Таких було декілька на Лівому березі: квартири з просторими кімнатами й краєвидом на ріку; розкішні квартири із садами на даху; пентхаузи з паркетними підлогами.

З деяким сумом я всіх їх відхилила, хоч і не втрималася прихопити дорогою кілька корисних предметів. Журнал, досі в обгортці, із клієнтським номером отримувача, кілька рекламних проспектів, а в одній квартирі — справжнє золото: банківська картка на ім'я Амелі Довіль, для активації якої потрібен був лише телефонний дзвінок.

Я залишила дівчині свій номер мобільного. Телефонний рахунок належав Ноель Марслен, чию особистість я привласнила кілька місяців тому. Її платежі здійснюються дотепер (бідолашна жінка померла торік у віці дев'яноста чотирьох років), а це означає, що тим, хто відстежує мої дзвінки, буде трохи важко знайти мене. Мій обліковий запис в інтернеті — теж на її ім'я й залишається повністю оплаченим. Ноель надто цінна, щоб її втратити. Та вона ніколи не стане моєю головною особистістю. Насамперед я не хочу мати дев'яноста чотири роки. І вже втомилась отримувати оту рекламу сходових підіймачів.

Моєю останньою публічною особистістю була Франсуаза Лаврі, викладачка англійської в ліцеї Руссо в 11-му окрузі. Тридцять два роки, народилася в Нанті, була одружена з Раулем Лаврі, овдовіла впродовж року, коли він загинув в автотроці напередодні річниці — доволі

романтичний момент, як на мене, що пояснювало її легкий флер меланхолії. Сувора вегетаріанка, доволі сором'язлива, сумлінна, але не настільки талановита, щоб становити загрозу. Загалом гарна дівчина, і це просто доводить, що ніколи не варто судити за зовнішністю.

Сьогодні, однак, я інша людина. Двадцять п'ять тисяч євро — чималенька сума, і завжди є ризик, що хтось почне підозрювати правду. Більшість людей не підозрюють (більшість не помітять злочину, якщо він відбуватиметься просто на їхніх очах), але я досягла успіхів не ризиком і вже знала, що безпечніше лишатися в русі.

Тож я подорожую без багажу — лише потерта шкіряна валіза й ноутбук «Соні» з підробками понад ста можливих осіб — і можу зібратись і втекти, замівши всі сліди менше як за вечір.

Так зникла Франсуаза. Я спалила її папери, кореспонденцію, банківські виписки, нотатки. Закрила всі рахунки на її ім'я. Книжки, одяг, меблі та решту віддала в Червоний Хрест. Нема ніякої користі обростати мохом.

Після того я мала віднайти себе заново. Вселилася до дешевого готелю, розрахувалася карткою Амелі, зняла із себе одяг Емми й пішла по крамницях.

Франсуаза вдягалася старомодно — практичні підбори та охайні шиньйони. Моя нова персону, однак, має інший стиль. Звати її Зозі де л'Альба, явна іноземка, хоч, мабуть, важко вгадати країну її походження. Вона колоритна, якою Франсуаза не була, — носить біжутерію у волоссі, обожнює яскраві кольори та легковажні силуети, полюбляє базари й вінтажні крамниці, її навіть у труні не побачиш у практичному взутті.

Заміна була виконана акуратно. Я увійшла до крамниці Франсуазою Лаврі, у сірій костюмній парі і з ниткою

фальшивих перлів. За десять хвилин вийшла звідти іншою людиною.

Лишається проблема: куди йти? Про Лівий берег, хоч і спокусливий, немає мови — хоча, гадаю, Амелі Довіль може стати в пригоді ще тисячі разів, перш ніж доведеться позбутись її. Звісно, я маю й інші джерела, не враховуючи останнього, — мадам Бошам, відповідальну секретарку на моїй колишній роботі.

Так легко взяти кредит. Вистачить кількох сплачених комунальних рахунків, навіть старого водійського посвідчення. А зі зростанням онлайн-продажів можливості регулярно розширюються.

Але ж потреби значно, значно ширші, ніж джерело прибутку. Нудьга обурює мене. Я потребую більшого. Простору для моїх здібностей, пригод, виклику, зміни.

Життя.

І саме це піднесла мені Доля, ніби випадково, цього вітряного жовтневого ранку на Монмартрі, коли я глянула у вікно крамниці й побачила охайну маленьку табличку, прикріплену до дверей:

*Fermé pour cause de décès*¹.

Минув деякий час, відколи я востаннє приходила сюди. Уже й забула, як мені тут подобалось. Кажуть, Монмартр — останній район у Парижі, і ця частина Бют² — майже пародія на сільську Францію, з її кав'ярнями та маленькими *crêperies*³, з будинками, пофарбованими

¹ Зачинено у зв'язку зі смертю (фр.).

² Бют-де-Монмартр — 130-метрова гора, найвища точка Парижа, на якій розташований район Монмартр.

³ Пекарня, де продають млинці (фр.).

в рожевий або фісташковий колір, з фальшивими віконницями та геранню на кожному підвіконні; все дуже свідомо мальовниче, ніби мініатюрна декорація для кіно з підробним шармом, який майже не приховує його кам'яного серця.

Можливо, тому мені тут так подобається. Це ідеальне місце для Зозі де л'Альба. І опинилась я тут майже випадково: зупинилася на площі за базилікою Сакре-Кер, купила каву з круасаном у барі під назвою «Малюк Пенсон» і сіла за столик надворі.

Олив'яна блакитна дошка високо на розі сповіщала назву — площа Фальшивомонетників. Маленька й тісна, мов охайно застелене ліжко. Кав'ярня, *crêperie*, кілька крамниць. Більше нема нічого. Навіть дэрева, щоб згладити кути. Аж тут, з якоїсь причини, мою увагу привернула крамниця — щось на зразок пафосної *confiserie*¹, подумала я, хоч табличка над дверима була порожня. Незважаючи на напівопущені жалюзі, з того місця, де я сиділа, проглядалася вітрина та яскраво-блакитні, мов небесна гладь, двері. Тихий повторюваний звук долинув через площу — гроно дзвіночків, підвішених над дверима, посылало негучні випадкові ноти, мов сигнали в повітрі.

Чим вона притягувала мене? Я не могла сказати. Стільки маленьких крамниць уздовж кролятника вулиць, що веде на Бют-де-Монмартр, туляться на брукованих перехрестях, мов утомлені покутники. З вузькими фасадами, горбаті, часто сирі на рівні першого поверху, вони коштують в оренду цілого статку і своїм тривалим існуванням завдячують переважно тупості туристів.

Кімнати над ними рідко кращі. Маленькі, тісні та незручні; шумні вночі, коли місто внизу оживає; холодні

¹ Кондитерська (*фр.*).

взимку, а більшість явно нестерпні влітку, коли сонце нагріває важкі кам'яні плити, а єдине вікно — на даху, менше як вісім дюймів завширшки, — не впускає нічого, окрім задушливого жару.

І все ж — *щось* у ній викликало мій інтерес. Мабуть, листи, що стирчали з металевих щелеп поштової скриньки, мов лукаво висолоплений язик. Можливо, летючі запахи мускатного горіха та ванілі (чи то була просто сирість?), які долинали з-під небесно-блакитних дверей. Чи вітер, що загравав з крайкою моєї спідниці, дразнячи дзвіночки над дверима. Чи, може, сповіщення — охайними, виведеними вручну літерами — з його невисловленою, дразливою внутрішньою силою.

Зачинено у зв'язку зі смертю.

На той час я вже допила каву з круасаном. Розрахувалася, встала й підійшла подивитися ближче. Крамниця виявилася *chocolaterie*¹; крихітна вітрина заставлена коробочками й бляшанками, за якими в напівтемряві виднілися таці й піраміди шоколаду, кожна під круглим скляним куполом, мов весільні букети сторічної давнини.

Позаду мене, у барі «Малюк Пенсон» двоє літніх чоловіків їли варені яйця з довгими скибочками хліба з маслом, *a patron*² у фартусі доволі голосно шпетив когось на ім'я Пополь, котрий був винен гроші.

Окрім цього, на площі досі було майже безлюдно, тільки одна жінка підмітала тротуар і двійко художників з мольбертами під пахвами прямували до площі Тертр.

¹ Кондитерська, де продають вироби із шоколаду (*фр.*).

² Господар (*фр.*).

Один з них, молодий чоловік, привернув мою увагу.
— Гей! Це ви!

Мисливський клич портретиста. Я добре його знаю — сама була такою — і знаю цей вираз задоволеного осяяння, який означає, що він знайшов свою музу; що його пошуки тривали багато років; і що, скільки б він не взяв з мене за результат своєї наполегливості, це аж ніяк не буде справедливою ціною за ідеальність його *шедевра*.

— Ні, це не я, — сухо мовлю. — Знайдіть для увічнення когось іншого.

Він знизав плечима, скривив обличчя й поплентався назад до свого друга. *Chocolaterie* була цілком у моєму розпорядженні.

Я глянула на листи, які досі стирчали, свавільно запхані, з поштової скриньки. Не було жодної вагомої підстави ризикувати. Але правда в тому, що маленька крамниця притягувала мене, ніби щось блискуче між камінням бруківки, що могло виявитися монетою, перснем або ж просто шматком фольги, в якій відбивається світло. А в повітрі витав шепіт обіцянки, до того ж був Гелловін, *Día de los Muertos*, завжди щасливий день для мене — день починань і завершень, день лихих вітрів, лукавих послуг і вогнів, що палають уночі. Час таємниць, див — і, звісно, мертвих.

Я востаннє швидко огледілася. Ніхто не дивився. Упевнена: ніхто не бачив, як одним швидким рухом я поклала листи собі до кишені.

Осінній вітер налітав важкими поривами, здіймаючи куряву на площі. Пахло димом — не паризьким димом, а димом з мого дитинства, який я нечасто згадувала, — з ароматом пахошів, плюмерії та опалого листя.

На Бют-де-Монмартр немає дерев. Це просто брили, чия святкова глазур ледь приховує їхню цілковиту прісність. Але небо мало різкий колір яєчної шкаралупи, позначений складним візерунком димових слідів, мов містичних символів на блакиті.

Серед них я побачила Качан Кукурудзи, знак Оббілованого — пропозиція, дарунок.

Я всміхнулася. Чи можливий такий збіг?

Смерть і дарунок — в один день?

Якось, у далекій юності, я поїхала з матір'ю до Мехіко — подивитися на руїни ацтеків і відсвяткувати День мертвих. Я обожнювала його театральні традиції: квіти, *pan de muerto*¹, спів і цукрові черепа. Але найбільше мені подобалась піньята — мальоване опудало тварини з пап'є-маше, підвішене над феєрверками й заповнене солодощами, монетами та маленькими загорнутими подарунками.

Метою гри було підвісити піньяту над дверима й жбурляти в неї дрючками та камінням, доки та не розірветься, вивільнивши призи.

Смерть і дарунок — два в одному.

Це не могло бути збігом. Цей день, ця крамниця, цей знак у небі — наче сама богиня смерті Міктекачіуатль поставила їх на моєму шляху. Моя особиста піньята...

Я з усмішкою відвернулася і помітила, що за мною хтось спостерігає. За дюжину кроків зовсім нерухомо стояла дитина — дівчинка років одинадцяти чи двана-

¹ Хліб мерця (*исп.*) — солодкий хліб, який традиційно випікають у Мексиці до Дня мертвих.

дцяти, у яскраво-червоному пальті, у злегка подертих коричневих шкільних черевиках і з глянцево-чорним волоссям, мов на візантійській іконі. Вона дивилася на мене без жодного виразу, трохи схиливши голову набік.

На мить я спитала себе, чи бачила дівчинка, як я взяла листи. Не можна знати напевне, чи довго вона тут стоїть, тож я просто зобразила найбільш привабливу усмішку й запхала жменю листів ще глибше до кишені пальта.

— Привіт, — мовила до неї. — Як тебе звати?

— Анні, — сказала дівчина, не всміхаючись у відповідь. Її очі були цікаві — блакитно-зелено-сірі; а губи такі червоні, що здавалися намальованими. Разюче видовище в прохолодному ранковому світлі — і, доки я дивилася, ті очі ніби зробилися ще яскравішими, увібравши тіні осіннього неба.

— Ти не звідси, так, Анні?

Вона кліпнула на це, мабуть, здивована, звідки я знаю. Паризькі діти ніколи не заговорюють із незнайомцями. Підозріливість міцно вкорінена в їхню свідомість. Ця ж дівчинка була інакшою — мабуть, настороженою, та не проти спілкування — і явно вразлива до чарів.

— Звідки ви знаєте? — нарешті спитала вона.

Удар перший. Я всміхнулася.

— Чую з твого голосу. Звідки? З півдня Франції?

— Не зовсім, — сказала вона. Але вже всміхалася.

Можна багато дізнатися з розмови з дітьми. Імена, професії, дрібні деталі, які надають втіленню чужої ролі того безцінного штриха автентичності. Більшість паролів в інтернеті складаються з імен чиїхось дітей, дружин, навіть домашніх улюбленців.

— Анні, ти хіба не маєш бути в школі?

— Не сьогодні. Сьогодні вихідний. До того ж... — вона подивилася на двері з написаною від руки табличкою.

— Зачинено у зв'язку зі смертю, — сказала я.

Вона кивнула.

— Хто помер?

Її яскраво-червоне пальто аж ніяк не скидалося на скорботну одіж, і ніщо в обличчі не натякало на горе.

Якусь мить Анні мовчала, але я помітила спалах у її блакитно-сірих очах, злегка гордовитий вираз ніби зважував: моє запитання недоречне чи щиро співчутливе.

Нехай дивиться. Я звикла, що мене роздивляються. Таке іноді трапляється, навіть у Парижі, де аж ніяк не бракує красунь. Я кажу «красунь» — але це ілюзія, найпростіші з чарів, та й навряд чи чари взагалі. Нахил голови, певна манера ходи, одяг, що відповідає моменту, — і кожна може зробити так само.

Ну, *майже* кожна.

Я зачарувала дівчинку найяскравішою усмішкою, солодкою, зухвалою і трохи сумною, на мить перетворившись на розкуйовджену старшу сестру, якої вона ніколи не мала, гламурну бунтівницю з цигаркою «Голуаз» у руці, у вузькій спідниці, в неонових кольорах і непрактичних туфлях, котрі, я знаю, вона потай мріє мати й собі.

— Не хочеш розповісти? — спитала я.

Вона ще секунду дивилася на мене. Старша дитина, як я могла судити; втомлена, надто втомлена бути хорошою й небезпечно близька до бунтівного віку. У її незвичайно ясних кольорах я прочитала трохи волі, трохи смутку, нотку гніву та яскраву нитку чогось не до кінця визначеного.

— Ну ж бо, Анні. Розкажи мені. Хто помер?

— Моя мати, — сказала вона. — Віана Роше.

2

Середа, 31 жовтня

Віана Роше. Багато часу сплигло, відколи я мала *це* ім'я. Наче пальто — улюблене, але давно відкладене — я майже й забула, яке воно приємне на дотик, яке напрочуд тепле та зручне. Я стільки разів змінювала ім'я — *обидва* наші імені, доки ми переїздили з одного містечка до іншого, йдучи за вітром, — що вже мала б перерости це бажання. Віана Роше давно померла. І все ж...

І все ж мені *подобалося* бути Віаною Роше. Подобалася форма, в яку склалися їхні губи, коли його промовляли. *Віана* — наче усмішка. Наче слово привітання.

Авжеж, тепер у мене нове ім'я, не дуже відмінне від старого. Я маю життя — краще життя, як сказав би хтось. Та це не одне й те саме. Через Розетту; через Анука; через усе, що ми залишили позаду в Ланскне-су-Тан того Великодня, коли вітер змінився.

Той вітер. І зараз чую, як він дме. Загадковий, але владний, він диктував нам кожен крок. Моя мати відчувала це, і я теж — навіть тут, навіть зараз, коли він підхоплює нас, мов листя, й несе у цей ріг провулка, роздираючи на клапті об каміння.

*V'là bon vent, v'là jolie vent...*¹

Я гадала, ми змусили його затихнути назавжди. Але вітер може пробудити найменша дрібниця: слово, знак, навіть смерть. Буденних речей не існує. Усе має значення,

¹ Ось дме добрий вітер, вітер ласкавий (*фр.*).

нагромаджується, доки нарешті зміститься баланс — і ми поїдемо знову, знову в дорогу, мовлячи про себе: «Ну, мабуть, наступного разу...»

Що ж, тепер наступного разу не буде. Цього разу я не тікати. Не хочу починати заново, як ми робили вже стільки разів, до та після Ланскне. Тепер ми залишимося. Чого б це не вартувало. Чого б це не коштувало нам, ми залишимося.

Ми зупинилися в першому містечку, що не мало церкви. Затрималися на шість тижнів, а тоді рушили далі. Три місяці, потім тиждень, місяць, ще тиждень, дорогою змінюючи імена, доки дитина не почала заявляти про себе.

На той час Ануку було майже сім. Думка про маленьку сестричку схвилювала її, але я так утомилася, так утомилася від цих нескінченних містечок з рікою, маленькими будинками й геранню в горщиках на вікнах і від того, як люди дивляться на нас — особливо на неї — й ставлять запитання, завжди однакові.

«Ви здалека? Житимете тут у родичів? Месьє Роше теж приїде?»

А коли ми відповідали, з'являвся той погляд, той оцінювальний погляд, яким вони роздивлялися нашу одіж, нашу єдину валізу й вигляд утікачок, що свідчить про забагато вокзалів, стоянок і готельних номерів, залишених охайними та порожніми.

І — ох, як мені кортіло нарешті стати вільною. Вільною, як ми ніколи не були; вільною залишатися в одному місці; відчувати вітер і не зважати на його поклик.

Але, як би наполегливо ми не намагалися, поговорі ішов за нами слідом. Якийсь скандал — стверджували чутки.

За участі одного священника — так хтось чув. А жінка? Циганка; зналася з річковими бурлаками; видавала себе за цілительку; розумілася на травах. І ще хтось помер — казали чутки — мабуть, отруївся чи просто не пощастило.

Зрештою, це було неважливо. Чутки розросталися, мов звіробій улітку, збиваючи нас з ніг, переслідуючи, хапаючи за п'яти, і потроху я почала розуміти.

Щось сталось упродовж наших мандрів. І це змінило нас. Може, ми затрималися на день — на тиждень — довше в одному з тих містечок. Щось було інакше. Тіні видовжилися. Ми тікали.

Тікали від чого? Тоді я не знала, але вже бачила у своєму відбитті, у дзеркалах готельних номерів і блискучих вітринах. Я завжди носила червоні черевики, індійські спідниці з дзвіночками на крайці; вживані пальта зі стокротками на кишнях, джинси, вишиті квітами й листям. Зараз же я намагалася змішатися з юрбою. Чорні пальта, чорні черевики, чорний берет на чорному волоссі.

Анук не розуміла.

— Чому ми не могли залишитися цього разу?

Постійний рефрен тих ранніх днів. Я почала жахатися навіть назви того місця, спогадів, що липнули, мов реп'яхи, до нашого дорожнього одягу. День у день ми пересувалися з вітром. А вночі лежали пліч-о-пліч у якійсь кімнаті над кав'ярнею, або готували гарячий шоколад над похідною грубкою, або запалювали свічки й гралися в театр тіней на стіні, розповідали казкові історії про чари, відьом, пряничні будиночки й темних чоловіків, які перекидалися на вовків й іноді більше не ставали людьми.

Але на той час казкі лишилися просто казками. *Справжні чари* — ті, з якими ми жили все життя, чари моєї

матері з амулетами та заклинаннями, із сіллю під дверима та червоним шовковим саше, щоб умилюстити добрих богів, — якимось зіпсувалися для нас того літа. Так павук з настанням опівночі перетворюється з доброго знаку на лихий і плете своє павутиння, щоб ловити в нього наші сни. І з кожним незначним заклинанням або чаклунством, з кожною перетасованою картою, кожною кинutoю руною, кожним знаком, накресленим на одвірку, щоб відвернути невдачу, вітер віяв лише сильніше, смікаючи нас за одяг, гаркаючи на нас, мов голодний собака, тягнути туди й сюди.

І все ж ми тікали швидше за нього: збирали сезонні вишні та яблука, а решту часу працювали в кав'ярнях і ресторанах, заощаджували гроші, змінювали імена в кожному місті. Ми стали обережними. Ми мусили. Ховалися, наче куріпки в полі. Не літали й не співали.

І потроху ті карти таро були відкладені, трави лишилися невикористаними, а місяць-молодик з'являвся і йшов, і знаки, витатуювані на наших долонях на щастя, поблякли й змилися.

Настав час відносного спокою. Ми залишились у місті. Я знайшла нам житло, довідалася про школи та лікарні. Купила дешеvu обручку на *marché aux puces*¹ і стала називатися мадам Роше.

А потім, у грудні, в лікарні на околицях Ренна народилася Розетта. Ми знайшли собі тимчасове помешкання — в Ле-Лавез, містечку на Луарі. Винайняли квартиру над *crêperie*. Нам там подобалось. Ми могли залишитись...

Але грудневий вітер думав інакше.

¹ Блошиний ринок (фр.).

V'là bon vent, v'là jolie vent
*V'là bon vent, ma mie m'apelle*¹.

Мати навчила мене цієї колискової. Це стара пісня, пісня любові, заклинання, і я співала її тоді, щоб заспокоїти вітер, умовити його цього разу облишити нас, заколисати принесене з лікарні немовля, що скиглило. Маля, що не їло й не спало, а кричало по-котячому ніч у ніч, доки навколо вищав і бився вітер, мов розлючена жінка. І щоночі я заколисувала його, називаючи «добрим вітром, веселим вітерцем» словами моєї пісні, як колись простий люд називав Фурій, звертаючись до них «Ласкаві пані» та «Добрі душі» в надії уникнути їхньої помсти.

Чи Добрі душі переслідують мертвих?

Вони знайшли нас знову на березі Луари, і знову нам довелося тікати. Цього разу до Парижа — Парижа, міста моєї матері й місця мого народження, куди, я присягалася, ми ніколи не повернемося. Але велике місто пропонує певну невидимість тим, хто її шукає. Ми вже не здавалися папугами серед горобців, носили тепер кольори місцевих птахів — надто ординарні, надто сірі, щоб глянути вдруге чи навіть уперше. Моя мати втекла до Нью-Йорка, щоб там померти; я втекла до Парижа, щоб відродитися. Хворі чи здорові? Щасливі чи сумні? Багаті чи бідні? Великому місту байдуже. У великого міста інші справи. Без жодного запитання воно проходить повз і прошкує своїм шляхом, навіть не знизавши плечима.

І все одно рік видався важкий. Було холодно. Немовля плакало. Ми зупинились у горішній кімнаті біля бульвару

¹ Ось дме добрий вітер, вітер ласкавий,
Мое серденько кличе мене (*фр.*).

Шапель, і вночі неонові вивіски, що спалахували червоним і зеленим, зводили нас з розуму. Я могла б припинити це: знала закляття, з яким це так само легко, як світло вимкнути, — та я обіцяла, що «більше ніяких чарів». Тож ми спали уривками між червоним та зеленим, а Розетта й далі плакала аж до Водохреща (чи принаймні так здавалося), і вперше наш *galette des rois*¹ був не домашній, а з крамниці, та й святкового настрою все одно ніхто не мав.

Я так ненавиділа Париж того року. Ненавиділа холод, бруд і запахи, грубість парижан, гуркіт залізниці, насильство, ворожість. Незабаром я дізналася, що Париж — це не місто. Це просто купа мотрійок, вкладених одна в одну, кожна — зі своїми традиціями та забобонами, кожна зі своєю церквою, мечеттю, синагогою, і всі вони кишать фанатиками, плітками, шпигунами, цапами-відбувайлами, невдахами, коханцями, лідерами та об'єктами глузування.

Траплялися добрі люди, як-от індійська родина, яка доглядала Розетту, доки ми з Анук ходили на ринок, або бакалійник, який віддавав нам побиті фрукти та овочі зі своєї ятки. Інші були не такі. Бородаті чоловіки, що відводили очі, коли ми з Анук проминали мечеть на вулиці Мірра, жінки біля церкви Святого Бернара, що дивилися на мене, як на бруд.

Відтоді все дуже змінилося. Ми нарешті знайшли своє місце. Менше як за пів години ходи від бульвару Шапель, на площі Фальшивомонетників, існує інший світ.

Монмартр — це маленьке містечко, казала моя мати, острівець, що підноситься над паризьким туманом.

¹ Королівський пиріг (*фр.*) — традиційна французька страва, яку готують на Водохреще.